

УДК 378.4(477.54)«1933-1941»

А.В. Кухтин

РОЗВИТОК ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В ХАРКІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ У 1933-1941 РОКАХ

В статті аналізується історія становлення та розвитку історичного факультету Харківського державного педагогічного інституту, як одного із головних факторів освітнього та культурного розвитку України в міжвоєнний період. Головна увага приділяється аналізу пріоритетних напрямів в діяльності історичного факультету, детальному вивченню особливостей та основних досягнень факультету в розвитку історичної освіти та науки протягом 1933-1941 років.

Ключові слова: історична освіта і наука, реформування вищої історичної освіти, Харківський державний педагогічний інститут, освітній розвиток, інтеграція в світовий науково-освітній простір.

В статье анализируется история становления и развития исторического факультета Харьковского государственного педагогического института, как одного из главных факторов образовательного и культурного развития Украины в межвоенный период. Главное внимание уделяется анализу приоритетных направлений в деятельности исторического факультета, детальному изучению особенностей и основных достижений факультета в развитии исторического образования и науки на протяжении 1933-1941 годов.

Ключевые слова: историческое образование и наука, реформирование высшего исторического образования, Харьковский государственный педагогический институт, развитие образования, интеграция в мировое научно-образовательное пространство.

The history of the formation and development of Kharkiv State Pedagogical Institute historical faculty as one of the main factors of the education and cultural development of Ukraine in the interwar period is analyzed in the article. The main attention is paid to the analysis of the priorities in the activities of the Faculty of History, a detailed study of the major features and achievements of faculty in the development of history education and science during 1933-1941 years.

Key words: historical science and education, the reform of higher historical education, Kharkov state pedagogical institute, the development of education, integration into the global scientific and educational space.

Постановка²⁴проблеми обумовлена тим, що при вирішенні завдань духовного оновлення суспільства, відродження педагогічних традицій українського народу на наш час важливим є вивчення історії розвитку вищої історичної освіти в Україні й насамперед в окремих навчальних закладів, як минулого так і теперішнього часу. Історична освіта в Україні має глибоке коріння і тісно пов'язана з суспільно-політичним життям нашої країни. Саме тому, сьогодні, в умовах проведення в Україні масштабних реформ в усіх сферах життя, в тому числі в системі історичної освіти, закономірно зростає інтерес суспільства до історії виникнення та становлення істо-

ричного факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Дослідження обраної проблеми також диктується необхідністю сучасного переосмислення багатьох суттєвих аспектів розвитку історичної освіти на Слобожанщині в контексті історії вищої освіти в Україні, більш об'єктивного визначення місця і ролі історичної освіти в розбудові громадського суспільства в Україні, в інтеграції України в світовий науково-освітній простір. Таким чином, тема нашої статті цілком відповідає вимогам сучасної історичної науки, щодо кардинального оновлення і поглиблення розробки історії окремих учбових закладів України, а також відповідає державним планам і програмам по реформуванню вищої історичної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Історіографія обраної для дослідження теми повністю відображає складність, багатогранність і динамізм, характерний для розвитку історичного факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди у перші десятиріччя його існування. Аналіз стану наукової розробки теми свідчить, що суттєвіший внесок у наукове вивчення розвитку історичної освіти і науки в Харківському педагогічному інституті у 1933-1941 роках зробили М.Ф. Бойко [1], А.В. Губа [7], І.П. Дементьев [8], М.М. Кучемко [12], А.Ю. Лейбфрейд та Ю.Ю. Полякова [13], Л.М. Плиско та М.П. Маслов [15; 16], І.Ф. Прокopenко [19; 23], С.В. Шачнева [26] та інші дослідники. Проаналізувавши їх роботи, можна зробити висновок про відсутність комплексного дослідження становлення та розвитку історичної освіти та науки в Харківському державному педагогічному інституті у 1933-1941 роках. Проаналізовані праці не розставили однозначних акцентів у цьому питанні, а лише окреслили коло невирішених проблем. Ця обставина значною мірою й обумовила вибір теми та основних дослідницьких параметрів статті.

Мета статті полягає у дослідженні процесу створення та розвитку історичного факультету Харківського державного педагогічного інституту, в аналізі основних напрямів його діяльності, в детальному вивченні особливостей та основних досягнень розвитку в педагогічному інституті історичної освіти та науки протягом 1933-1941 років, у визначенні формування історичного підґрунтя того значного місця, яке сьогодні займає історичний факультет Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди в освітньому й науковому просторі України. Хронологічно рамки дослідження обумовлені тим, що вони дозволяють показати початок формування сучасних тенденцій розвитку історичної освіти та науки в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди.

Виклад основного матеріалу. В серпні 1930 р. Раднарком УРСР ухвалив постанову «Про реорганізацію мережі й системи педагогічної освіти». Відповідно до цього документа ХІНО як єдиний навчальний заклад був ліквідований, а на базі факультету професійної освіти виникли два самостійних ВНЗ: Педагогічний інститут професійної освіти (далі – ХППО) і фізико-хіміко-математичний інститут (далі – ФХМІ), які стали галузевими вищими навчальними закладами для підготовки педагогічних кадрів свого профілю. Але вже 27 серпня 1933 р. на базі Харківського педагогічного інституту професійної освіти було створено

Харківський державний педагогічний інститут (далі – ХДПІ) з чотирьохрічним строком навчання з трьома відділеннями: історичним, дошкільним, філологічним (з українською та російською мовою викладання). Для надання допомоги робітничій і селянській молоді, що бажала навчатись у вищих навчальних закладах, але не мала необхідної підготовки, у 1933 р. при ХДПІ були створені два вечірні робітничі факультети. Один працював безпосередньо в приміщенні інституту, а другий при будинку Червоної Армії в Рогані. В останньому навчалися червоноармійці та дружини командирів [2, с. 52].

Створення Харківського державного педагогічного інституту було одним із важливих і об'єктивно необхідних заходів у розвитку педагогічної освіти в Україні. Протягом 1930 - початку 40-х років кількість факультетів в ХДПІ збільшилася до шістьох: фізико-математичний, філологічний, історичний, географічний, природничий і педагогічний. На них працює 181 викладач, у тому числі 115 штатних. Серед них було 2 академіка, 19 професорів і докторів наук, 16 доцентів та 15 кандидатів наук, які забезпечували високий рівень теоретичної і практичної підготовки майбутніх вчителів [11, с. 131]. Зокрема, серед викладачів історичного факультету в цей час було чимало яскравих особистостей, талановитих науковців, педагогів, вихователів. У витоків налагоджування навчального процесу на історичному факультеті ХДПУ стояли декан професор А.О. Івановський, який був завідувачем кафедри стародавньої історії, професор А.Е. Тарнопольський, який був завідувачем кафедри середніх віків. Серед істориків плідною навчальною та науковою творчістю виділялися такі відомі вчені як С.О. Семенов-Зусер, М.М. Пакуль, А.П. Ковалівський, А.О. Івановський, Д.А. Введенський, Л.Ю. Тернопольський, Я.І. Шаліт, І.Д. Бойко, Ф.Ф. Ковтун, К.К. Шиян, І.Л. Шерман, А.Д. Скаба, І.Я. Пашенко та інші [9, с. 29-30].

Вони зробили вагомий внесок у розгортання та підвищення якості навчального процесу на історичному факультеті вже в перші роки його існування. Особливістю їх педагогічної та наукової діяльності було те, що вони намагалися широко використовувати джерела, а не тільки переносити на нові методичні позиції вже досліджений фактичний матеріал. Лекції та наукові праці викладачів-істориків містили багаті та різноманітні факти, детально опрацьовані й систематизовані. Звичайно, вони несли на собі відбиток свого непростого часу. Однак без використання цих знань неможливий новий науковий доробок, зростання молодих, наступних

покоління учених. Талановиті викладачі історичного факультету часто висувались на керівні адміністративні та партійні посади. Так викладача історії, директора інституту Е.В. Шачневу було обрано секретарем Харківського обкому партії; А.Д. Скаба став академіком, секретарем ЦК компартії України; фахівець з історіографії І.Л. Шерман після захисту докторської дисертації впродовж багатьох років очолював кафедру історіографії Харківського університету імені Горького (сучасний ХНУ імені В.Н. Каразіна); професор А.О. Івановський з 1945 до 1951 року очолював педагогічний інституту [11, с. 83].

Зі становленням та розвитком історичної освіти і науки в ХДПІ пов'язані імена багатьох відомих як в Україні, так й за її межами вчених, які в різні часи були викладачами інституту. Серед них яскраве сузір'я докторів та кандидатів наук: М.В. Клочков, П.Е. Лейкфельд, І.О. Бродович, А.М. Фатеїв, А.С. Вязигін, С.М. Кульбакін, Ф.В. Соловійов, І.М. Едзелін, А.О. Івановський, А.Е. Тарнопольський, С.О.Семенов-Зусер, М.М. Пакуль, А.П.Ковалівський, А.О. Івановський, Д.А. Введенський, Л.Ю.Тернопольський, Я.І. Шаліт, І.Д. Бойко, Ф.Ф. Ковтун, К.К. Шиян, І.Л. Шерман, А.Д. Скаба, І.Я. Пащенко та інші [14, с.62-68]. Перші роки після початку роботи історичного факультету в ХДПІ були наповнені творчою клопіткою і багатолітньою роботою по створенню і подальшому удосконаленню навчально-лабораторної бази, своєчасному вирішенню чималої кількості проблем пов'язаних з матеріально-технічним забезпеченням функціонування всіх ланок вищого навчального закладу. Потрібні були не просто приміщення для підготовки майбутніх вчителів-істориків, а добре оснащені обладнанням учбові кабінети кафедр і факультетів, сучасні лабораторії, наочні засоби навчання та багато іншого. Колектив історичного факультету плідно працював над створенням навчальної бази та її удосконаленням. З великим творчим вогником, взяли участь у створенні учбових кабінетів і лабораторій всі викладачі кафедр і чимало студентів. Викладачі і майбутні вчителі згуртувалися на розробці ескізів обладнання учбових приміщень, на відшукуванні матеріалів і виготовленні своїми силами необхідного обладнання, карт, діаграм, стендів [5, с. 39].

Учбовий кабінет з історичних курсів розмістився в шістьох великих приміщеннях. В експозиції кабінету особливу увагу привертала галерея бюстів політичних діячів різних історичних епох, а також археологічна колекція зібрана студентськими експедиціями в процесі розкопок, що проводилися в Ольвії та Херсонесі.

Співробітники кабінету і викладачі виготовили історичні карти з давньої, середньовічної і новітньої історії; кабінет поповнився історичною літературою, стенограмами лекцій, методичними розробками з історії для вчителів середньої школи. Кабінет чимало зробив для узагальнення і розповсюдження педагогічного досвіду кращих викладачів, регулярно надавав допомогу починаючим викладачам, перетворився на одне з найбільш привабливих місць для самостійної роботи студентів [20].

Традиційно для того часу найкраще й просторіше приміщення займав кабінет марксизму-ленінізму. Він розташувався в п'яти великих кімнатах у лівому крилі другого поверху головного корпусу по вул. Сумська, 33. Завідувач кабінетом випускник історичного факультету Ф.Т. Мельник доклав чимало зусиль і вміння при організації кабінету. Підручники, методичні посібники, необхідна література, матеріали газет і журналів допомагали студентам добре готуватися з суспільствознавчих дисциплін. В кабінеті також малися стенограми лекцій, розробки окремих курсів, довідники, наочні посібники, карти, діапозитиви та інші навчально-методичні матеріали. Стіни приміщень кабінету прикрашали художні картини з революційного минулого країни, а також добре виконані за змістом і формою стенди з методики вивчення творів класиків марксизму-ленінізму. При вході в кабінет висів стенд «Політична карта світу», на якому співробітники кабінету майже щодня різнокольоровими значками відзначали важливі події міжнародного життя [3, с. 25].

Кафедра і кабінет марксизму-ленінізму часто організовували зустрічі викладачів і студентів з відомими педагогами, вченими, письменниками. Щорічними були зустрічі в кабінеті студентів з учасниками революційних подій та громадянської війни, які були живим історичним джерелом. Все це зробило кабінет марксизму-ленінізму популярним у студентів і викладачів [10, с. 81].

Інститутська бібліотека з фондом в 280 тисяч книг доповнювала роботу учбових кабінетів. Тут було створено винятково сприятливі умови для самостійної роботи студентів. Бібліотека мала велике книгосховище, два просторих читальних зали, обладнаних спеціальними столиками на 2 особи, зручними стільцями та настільними лампами. Але, незважаючи на добре організовану роботу бібліотеки, студенти повністю не забезпечувались літературою. З окремих дисциплін бракувало підручників, наукових видань, монографій, документальних збірників. До того ж частина, з тієї історичної літератури,

яку мала бібліотека, застаріла й не відповідала тогочасним вимогам. Частково брак історичних підручників компенсувався публікаціями текстів лекцій професорів і доцентів з найбільш важливих тем. Так у 1938-1939 роках були надруковані лекції професора Пакуля з історії середніх віків, викладачів Дейча і Введенського з історії СРСР [14, 73-76].

Важливою ланкою налагодження навчального процесу на історичному факультеті педінституту було укладання навчальних планів і програм з основних дисциплін, напрацювання методики викладання. Це була досить відповідальна, клопітка робота, яка вимагала чимало часу і кваліфікації виконавців. В основу створення базових навчальних документів покладено постанову ЦВК Союзу РСР від 19 березня 1932 року «Про навчальні програми і режим у вищій школі і технікумах». Складання нових програм з основних історичних дисциплін і нових навчальних планів покладалося на предметно-методичні комісії, які визначали: реєстр обов'язкових і додаткових дисциплін. Перші навчальні плани історичного факультету носили перехідний характер, вони, як і програми з конкретних дисциплін, удосконалювались із року в рік і швидко набували типового стандартного характеру [4, с. 22-24].

Відновлення у навчальних планах педвузів систематичних історичних курсів було пов'язане з внутрішніми і зовнішніми обставинами. Одна з них полягає в тому, що центральні партійні та урядові органи були зацікавлені в пропаганді політики і досвіду соціалістичного будівництва. Крім того, важливою причиною відродження історичних дисциплін в загальноосвітніх школах і у ВНЗ було намагання правлячої комуністичної партії використати історичну освіту і науку для виховання «людини нового типу», «будівників комунізму», «вірних ленінців», повинних стати безоглядними виконавцями рішень партії. В умовах сталінського тоталітарного режиму вузівська історична освіта і наука була гранично політизованою. Класичним її зразком став «Короткий курс історії ВКП(б)». Історичну науку цікавила переважно політична та економічна детермінованість процесу подій та його стереотипна ідеологічна інтерпретація. За її межами залишалася дійсна свідомість суспільства, хоча в ідеологічному арсеналі марксизму саме народним масам належала вирішальна роль в історії. Фундаментальною передумовою такої ситуації була абсолютна монополія комуністичної ідеології, яка відкидала всі інші погляди на історичні процеси [21, с. 122].

Відповідно з постановою ЦК ВКП(б) і Раднаркому СРСР від 9 червня 1934 р. та іншими

урядовими документами вивчення історичних курсів включалося в навчальні плани всієї загальноосвітньої шкільної мережі починаючи з 3-4 класів початкової школи. Відновлення вивчення історичних курсів в загальноосвітній школі вимагало оптимізації навчального процесу на історичному факультеті ХДПІ. Перший навчальний план, за яким став працювати історичний факультет, датується 1934-1935 навчальним роком. План відкривався циклом суспільствознавчих дисциплін – діалектичним й історичним матеріалізмом, ленінізмом. За ним слідувала група профільних історичних дисциплін – історія СРСР, історія України, історія ВКП(б) і КП(б)У, історія комінтерну, всесвітня історія, історія стародавнього світу, історія середніх віків, нова історія, історія колоніальних і залежних країн. Окрему групу складали економічні дисципліни (політекономія, економічна політика) і педагогічний цикл (психологія, педагогіка, історія педагогіки). Серед 14 дисциплін, які планувалися на чотири роки навчання були іноземна мова, група військових дисциплін, фізкультура. Деякі з дисциплін історичного факультету передбачалися як цілком лекційні, зокрема історія колоніальних і залежних країн, історія Комінтерну, методика історії, психологія. Всього планом на 4 роки навчання на всі дисципліни відводилось 4795 годин [6, с. 51-55].

Окреслений навчальний план носив перехідний характер й з року в рік він удосконалювався з урахуванням нових досягнень історичної думки і педагогічного досвіду у ВНЗ. У своїй завершальній формі наприкінці 1930-х років навчальний план історичного факультету вже суттєво різнився від початкового варіанту. По-перше, майже наполовину (з 14 до 25) збільшилася кількість обов'язкових дисциплін, які пропонувалися студентам на всі роки навчання. По-друге, наполовину збільшилась кількість суспільствознавчих і загальноосвітніх дисциплін. Тепер студенти повинні були опанувати основи марксизму-ленінізму, політекономію, історію філософії, діалектичний й історичний матеріалізм. По-третє, було ретельно реформовано набір основних дисциплін за фахом. В остаточному варіанті до переліку основних дисциплін входили історія стародавнього світу, історія середніх віків, історія СРСР, історія України, історія нового часу, нова історія країн сходу, історія міжнародних відносин і дипломатії, а також спецкурс з історії. Із переліку обов'язкових дисциплін були виключені історія ВКП(б) і КП(б)У, історія Комінтерну, історія колоніальних і залежних народів. По-четверте, навчальним планом передбачалось вивчення

протягом всього періоду навчання ряду спекурсів або факультативів. Серед них з'явилися такі важливі для істориків дисципліни як джерелознавство, історіографія, основи археології, палеографія, історична географія окремих країн, а також історія культури, історія мистецтв, логіка та ін. Причому один з факультативів, обраний студентом, був для нього обов'язковим і з нього складався іспит. На вивчення всіх дисциплін навчальним планом історичного факультету передбачалося 4033 години, в тому числі на лекції – 2617 годин і на лабораторні та практичні заняття 1416 годин [9, с. 73-74].

В перші роки існування історичного факультету в навчальний процес широко впроваджувався так званий бригадно-лабораторний метод навчання («Дальтон-план»). Цей метод знайшов відбиток в розподілі академгруп на окремі підгрупи – бригади, яким асистенти тлумачили зміст лекцій професорів і доцентів. Різновидом цього методу були бригади, що займалися самостійно, без контролю з боку викладачів, а потім колективно складали заліки. Це призвело до безвідповідальності в навчальному процесі, негативно впливало на знання майбутніх вчителів. Бригадно-лабораторний метод заперечував лекційні заняття, конспектування як засіб навчання [24].

Очевидні прорахунки бригадно-колективного методу вимагали від колективу інституту, в тому числі й історичного факультету, орієнтації на нові навчально-виховні завдання: формування у студентів розуміння пріоритету знань в педагогічній діяльності, високої ролі особистості вчителя в навчальному закладі, суспільстві, державі; подальше підвищення педагогічної майстерності професорсько-викладацького складу; пошуки нових форм і методів проведення учбової і методичної роботи; удосконалення професійної спрямованості викладання історичних дисциплін. У всій цій важливій роботі зі всією широтою розкрились творчі здібності професорсько-викладацького складу історичного факультету. В центрі уваги кафедральних колективів стояли питання виховання у студентів любові до знань, до професії вчителя-історика, підвищення ролі особливого прикладу викладачів у навчально-методичній і науково-дослідницькій роботі [25].

Мобілізація студентів на глибоке вивчення історичних дисциплін в значній мірі допомагала, цілеспрямована агітаційно-масова і політична робота партійних, комсомольських, профспілкових організацій. На історичному факультеті регулярно проводились засідання бюро і збори відповідних первинних організацій, на яких обговорювались питання засвоєння, студентами

учбового матеріалу. З метою активізації студентів на покращення навчання широко використовувались засоби наочної агітації. Вирішуючи питання удосконалення навчального процесу, форм і методів навчання, колектив історичного факультету приділяв багато уваги культурно-масовій і воєнно-патріотичній роботі [22, с. 43-45; 17, с. 12].

Провідна роль в організації культурно-масової і політико-виховної роботи належала декану факультету і його заступникам, завідуючим кафедр. Важливі заходи і форми виховних робіт, передбачалися планами роботи партійних, комсомольських, профспілкових організацій факультету. В планах визначалися виконавці із числа різних категорій адміністративних працівників, строки реалізації заходів і ін. Регулярно проводились наради і збори студентів академгруп. Вони підпорядковувались окремим питанням вузького життя, або подій в Україні. На нарадах академгруп і курсів обговорювались актуальні питання самостійної роботи студентів, стан навчального процесу, заходи щодо підвищення рівня знань студентів. Окрім того, в академгрупах щотижня проводилися інформації на політичні, культурні, спортивні теми. Щомісячно практикувалось лекції з питань внутрішньої і зовнішньої політики. Для проведення систематичної виховної роботи на історичному факультеті з комуністів і комсомольців був створений агітколектив чисельністю в 56 осіб. Вмілими організаторами і активними учасниками виховної роботи зарекомендували себе викладачі факультету А.А. Івановський, З.Й. Яновська, І.Ф. Бойко, М.Г. Гушчін, В.В. Захарченко, К.Н. Грушевський, Я.П. Зубко, М.С. Саврон, С.П. Абрамсон та ін. [6, с. 41].

На історичному факультеті працював клуб цікавих зустрічей, який викликав великий інтерес у студентів, всебічно підніс їхній культурний рівень. Частими і бажаними гостями в клубі були актори театру імені Т.Г. Шевченка, російського драматичного і молодіжного театрів. Підвищений інтерес викликали зустрічі студентів з відомими педагогами, письменниками, передовиками виробництва. Лише у березні 1939 р. перед студентами виступили герой Радянського Союзу Е. Кренкель й видатний український педагог А.С. Макаренко. Особливу зацікавленість студентів викликали роздуми А.С. Макаренка про місце вчителя в школі, а також про виховання дитячого колективу [18, с. 55-56].

Студенти історичного факультету часто бували на заводах, допомагали в організації агітаційно-масової роботи і в узагальненні досвіду

заводських комсомольських організацій. Нерідко формувались спеціальні комсомольські бригади для допомоги колгоспним комсомольським організаціям. В узагальненні і розповсюдженні кращого досвіду студентських агітаційних бригад особливо активну участь взяли декан історичного факультету проф. Л.А. Івановський, завкафедрою марксизму-ленінізму доц. Я.І. Шаліт, викладачі А.Є. Тернопільський, Д.А. Введенський, А.Д. Скаба та інші [22, с.18-20].

У 1939-1941 роках деканат історичного факультету провів значну роботу по активізації діяльності настінних газет. Щорічно, в травні місяці, організовувалися огляди стінної печаті. Наказом дирекції пединституту від 4 вересня 1940 р. 12 студентам за досягнуті успіхи в роботі стінної печаті були об'явлені подяки. У 1941 р. успішно пройшов наступний огляд стінних газет. На ньому вже було представлено 24 стінних газети. Кращими були визнані стінні газети «За учительські кадри», «За Батьківщину», «Патріот». За активну кореспондентську роботу і організаторську діяльність у справі керівництва стінною печаттю факультетів директором інституту Є. Шачневою було об'явлено подяку декану історичного факультету і 8 студентам. Значно активізувалася робота редакції газети інституту «За більшовицького педагога», яка стала громадською трибуною з 1933 р., з перших днів роботи інституту. Редактором газети в довоєнні роки працював І.П. Омельченко, а секретарем Я. Горбунова. В 1940 році педагогічний інститут випустив 176 викладачів історії; було видано 4 томи «Наукових записок», в яких опубліковано 46 наукових праць викладачів ХДПІ; вийшло з друку 11 підручників і навчально-методичних посібників, які також були написані викладачами інституту [11, с. 116-119].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши наукові роботи та джерела з обраної теми, можна зробити висновок про те, що основний педагогічний досвід, накопичений в галузі історичної освіти і науки протягом 1933-1941 рр. в часи створення та становлення історичного факультету Харківського державного педагогічного інституту знайшов своє відображення в сучасному розвитку вищої освіти в Україні. Постійні пошуки оптимальних форм організації навчального та виховного процесів приводили до частих змін основних завдань в діяльності історичного факультету, до реорганізацій в його структурі. Історичний факультет готував історико-педагогічні кадри вищої ланки й відігравав значну роль в активізації культурних процесів та розвитку історичної науки в радянській Україні. До 1941 р.

майже в кожній школі Харківської області працювали випускниці історичного факультету педагогічного інституту. Багато колишніх студентів факультету брали активну участь в політичному житті країни, у суспільно-педагогічному русі, робили багато для розвитку історичної науки, народної освіти і підготовки кваліфікованих спеціалістів у вищих навчальних закладах. Закономірним результатом цих складних процесів та не завжди вдалим експериментів в галузі вищої освіти, в решті-решт, стало відновлення в 1991 р. історичного факультету в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди. Саме тому становлення та діяльність історичного факультету Харківського державного педагогічного інституту протягом 1933-1941 років цілком закономірно розглядається як важливий етап в формуванні передумов сучасних модернізаційних в галузі української історичної освіти і науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко М.Ф. Нові рубежі педагогічного вузу / М.Ф. Бойко / Радянська школа. – 1972. – №11. – С. 31-38.
2. Бюллетень НКО УССР. – 1934. – №6.
3. Бюллетень НКО УССР. – 1935. – №40.
4. Бюллетень НКО УССР. – 1938. – №4.
5. Бюллетень НКО УССР. – 1939. – №1.
6. Бюллетень НКО УССР. – 1939. – №4.
7. Губа А.В. Історичний факультет / А.В. Губа // Учитель. Газета Харківського Державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – Харків. – 2002. – Вип. №2 (77)
8. Дементьев І.П. З історії Харківського Державного педагогічного інституту / І.П. Дементьев. – Харків: Основа, 1969 – 61 с.
9. Доклад Харьковского научного общества. – Харьков: Гос. изд-во, 1939. – 81 с.
10. Звіт Харківського обласного виконкому народної освіти. – Харків: Держ. видавництво, 1935. – 92 с.
11. Культурне будівництво в Українській РСР. – Київ: Держполітвидав. УРСР, 1951. – 262 с.
12. Кучемко М.М. Вчена рада Харківського державного педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди в 1960-ті – першій половині 1980-х років / М.М. Кучемко // Збірник наукових праць: Серія історія та географія. – Харків: Майдан, 2011. – Вип. 41. – С. 149-153.

13. Лейбфрейд А.Ю. Харьков от крепости до столицы / А.Ю. Лейбфрейд, Ю.Ю. Полякова. – Харьков: Фолио, 1998. – 312 с.
14. Отчет о деятельности студенческих научных обществ в Харьковском государственном педагогическом институте. – Харьков: Б/и, 1938 – 89 с.
15. Плиско Л.М. Створення та перші кроки становлення історичного факультету Харківського Державного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (до 95-ї річниці факультету) / Л.М. Плиско // Збірник наукових праць: Серія історія та географія. – Харків: ОВС, 2002. – Вип. 9. – С. 154-162.
16. Плиско Л.М. Діяльність Харківських вищих жіночих курсів як важливий етап в історії становлення та розвитку Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (1907 – 1919 рр.) / Л.М. Плиско, М.П. Маслов // Збірник наукових праць: Серія історія та географія. – Харків: ОВС, 1999. – Вип. 3. – С. 74 – 87.
17. Постановления ЦК ВКП(б). – М.: Госиздат., 1935. – 49 с.
18. Преподавания предметов на историческом факультете в 1938-1939 гг. – Х.: Тип. ун-та, 1938 – 74 с.
19. Розвиток народної освіти і педагогічної науки на Харківщині / За загальною редакцією акад. І.Ф. Прокопенко. – Харків: Харківська друкарня №16, 1992. – 332 с.
20. Соціалістична Україна. – 1939. – 9 січня.
21. Справочник государственных заведений г. Харькова – Х.: «Червоний друк», 1936 – 185 с.
22. Партийний робітник. – Х.: Друкарні ім. Блакитного, 1935. – 98 с.
23. Харківський державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди // За загальною редакцією акад. І.Ф. Прокопенко. – Харків: ОВС, 2001. – 176 с.
24. Харківський пролетар. Орган Харківського губернського комітету КП(б) України, губернської ради профспілок і Харківської міськради. – 1933. – 25 жовтня. 25. Харківський пролетар. Орган Харківського губернського комітету КП(б) України, губернської ради профспілок і Харківської міськради. – 1933. – 7 листопада.
25. Шачнева С.В. Деякі питання історії ХДПУ ім. Г.С. Сковороди / С.В. Шачнева // Матеріали ювілейної наукової сесії присвяченої 50-річчю інституту. – Х.: Видавництво ХДПУ, 1969. – 182 с.